

1

M'enlairo a través d'una confusió de somnis i de records i, com una truita de riu, ressegueixo els cercles concèntrics d'ocasions anteriors fins a arribar a la superfície. Tinc els ulls oberts. Estic despert.

Els que se sotmeten a una operació de cataractes hi deuen veure així quan els treuen les benes: tots els detalls com si els veiessin per primer cop, clars però alhora familiars, coneguts d'abans de l'època de la ceguesa, el que recorden i el que veuen fusionat com en un estereoscopi.

Evidentment, és molt d'hora. La llum no és sinó penombra que es filtra per les retxes de la persiana. Però veig o recordo, o totes dues coses, les finestres sense cortines, les bigues nues, les parets de taulons sense res més que un calendari que em sembla que ja hi era l'últim cop que vam ser aquí, fa vuit anys.

El que abans era agressivament espartà ara és tronat. No hi ha hagut cap canvi ni s'hi ha afegit res d'ençà que la Charity i en Sid van lliurar el complex als nens. M'hauria de sentir com si em despertés en algun motel familiar dels temps difícils del país, però no. He passat massa dies i nits bons en aquesta casa per deprimir-me.

Fins i tot, quan els ulls se'm van acostumant a la foscor i alço el cap del coixí per mirar al meu voltant, noto que hi ha una cosa me-

10 WALLACE STEGNER

ravellosament tranquil·litzadora a l'habitació, una calidesa fins i tot en la penombra. Records, probablement, però també color. La fusta de pi sense polir de les parets i el sostre s'ha suavitzat al llarg dels anys per adquirir un ric color de mel, com tenyida per la calidesa de les persones que la van convertir en refugi per als seus amics. M'ho prenc com un auguri i, encara que m'obliga a recordar per què som aquí, no em puc treure de sobre la sensació de familiaritat amorosa amb què m'he despertat.

L'aire és tan familiar com l'habitació. Una casa d'estiu infestada de ratolins, juntament amb un record tènue gens desagradable de mofetes sota la casa, però al voltant i a través de tot això una alçària com de dos mil metres. Una il·lusió, és clar. El que fa olor d'altitud és latitud. El Canadà és només a una vintena de quilòmetres al nord, i la placa de gel que va deixar el seu rastre sobre tota la regió encara no ha desaparegut del tot, només s'ha retirat. Hi ha alguna cosa en l'aire, fins i tot a l'agost, que diu que tornarà.

De fet, si podies oblidar la mortalitat, i això solia ser més fàcil aquí que a la majoria d'altres llocs, podies creure realment que el temps és circular, i no lineal i progressiu com tendeix a demostrar la nostra cultura. Vist des d'una perspectiva geològica, som fòssils en potència que serem enterrats i finalment tornarem a sortir a la llum deixant perplexes les criatures d'èpoques futures. Tant en termes geològics com biològics, no mereixem atenció com a individus. Un de nosaltres no es diferencia tant de l'altre, cada generació repeteix els seus pares, les obres que construïm perquè ens sobrevisquin no són més duradores que els formiguers i ho són molt menys que els esculls de coral. Aquí tot revé, es repeteix i es renova, i a penes pot distingir-se el present del passat.

La Sally encara dorm. M'aixeco i travesso descalç el fred terra de fusta. El calendari, quan hi passo pel davant, insisteix que no és el que jo recordo. Diu, amb precisió, que som al 1972, i que el mes és agost.

La porta grinyola quan l'obro. Un aire tallant, una llum grisa, un llac gris a sota, un cel gris a través dels matolls de cicuta que arriben bastant més amunt del porxo. Més d'un cop, en estius passats,

en Sid i jo vam esporgar-los com si fossin males herbes per deixar entrar més llum a la casa dels convidats. Tot el que vam aconseguir va ser destruir-ne uns quants, mai no vam fer desaparèixer l'espècie. A la cicuta li agrada aquesta riba abrupta. Com altres espècies, s'aferra al seu territori.

Torno a entrar per agafar la roba de la cadira, la mateixa roba que duia a Nou Mèxic, i em vesteixo. La Sally continua dormint, esgotada pel llarg viatge en avió i el trajecte de cinc hores en cotxe des de Boston. Un dia excessivament llarg per a ella, però de cap manera hauria volgut anul·lar el viatge. L'havien convocada i havia de venir.

Em quedo un minut sentint com respira, pensant si és prudent sortir i deixar-la sola. Però està profundament adormida i continuarà així una bona estona. No vindrà ningú, a aquesta hora. Aquest primer tros de matí és meu. De puntetes, surto al porxo i quedo exposat al que, segons em diuen tots els sentits, podria ser tant l'any 1938 com el 1972.

No s'ha llevat ningú, al complex dels Lang. No hi ha llum entre els arbres, no s'ensuma fum de llenya a l'aire. Enfilo el flonjo camí de bosc que surt més enllà del llenyer i trobo el cel, que resplendeix lleugerament a l'est, i l'estel del matí constant com un llum. Quan era sota els matolls de cicuta pensava que estava ennuvolat, però aquí fora veig la volta del cel pàl·lida i impecable.

Els peus em porten camí amunt cap al portell i el travesso. Just travessat hi ha una cruïlla de camins. Ignoro el que porta a la Ridge House i trio el senderó de terra que encercla el pujol per la dreta. John Wightman, l'amo de la casa del final del camí, va morir fa quinze anys i no es podrà queixar que li trepitjo els solcs. És un camí que he recorregut centenars de vegades, un meravellós túnel perdut entre els arbres, aquest matí plens d'ocells i de tímides criatures que xiuxiuegen, el camí que més m'agrada d'arreu del món.

La rosada ho ha deixat tot xop. Podria rentar-me les mans amb les falgueres, i quan agafo una fulla d'una branca d'auró em cau un ruixat al cap i a les espatlles. A través dels arbres dels peus del turó,

12 WALLACE STEGNER

a través del cinturó de cedres on el terra és fangós de tantes fonts d'aigua, a través dels avets i el bàlsam del pendent escarpat, camino alerta, adelitant-me els ulls. En el fang veig petjades d'ós rentador, un d'adult i dos de joves, i herbes que creixen inclinades com arcs de croquet xops, i amanites amb clapes carabassa, en aquesta època aplanades o fins i tot còncaves i plenes d'aigua, i boscos en miniatura de licopodis i herba felera. Sota els amples faldars d'avet roig hi ha llòbregues coves que serveixen de refugi a ratolins i llebres.

Tinc els peus molls. Bosc endins sento un pardal gorjablanc que mira d'entonar una cançó que sembla haver mig oblidat. Miro a l'esquerra, rost amunt del pujol, per veure si puc fer una ullada a la Ridge House, però només veig arbres.

Després arribo a la cresta del pujol i veig tot el cel, immens i curull de llum que ofega els estels. Als extrems hi ha un cúmulo de turons. Sobre el mont Stannard l'aire és d'or encès i, mentre miro, el sol apareix per sobre el cim i abaixa els ulls cap a mi.

Aquest cop no hem tornat a Battell Pond per plaer. Hi hem vingut per afecte i solidaritat familiar, com a membres adoptats del clan, perquè se'ns va demanar i se'ns esperava. Però ara no em puc sentir trist, com no podia sentir-m'hi quan m'he despertat a la tro-nada casa dels convidats. Al contrari. No sé si mai m'he sentit més viu, més capaç mentalment i més còmode amb mi mateix i amb el món, que durant uns minuts a la cresta d'aquest conegut pujol mentre contemplo com el sol s'alça poderós i confiat i veig al capdavant el poble immutable, el llac com un bassal de mercuri, els colors del verd dels camps de fenc i les prades, els aurons del Canadà i els boscos d'avets negres que es van despertant i escalfant-se a mesura que les ombres allargades s'escurcen.

És allà, és aquí, on durant la major part de la nostra vida l'amis-tat ha trobat el seu cau i la felicitat el seu quarter general.

Quan arribo trobo la Sally asseguda, amb la persiana a la qual podia arribar, la més propera al llit, alçada per deixar entrar un feix de llum. Beu una tassa de cafè del termos i menja un plàtan del

cistell de fruites que la Hallie ens va deixar quan ens va acompanyar la nit abans per allotjar-nos.

—Res d'esmorzar —va dir la Hallie—. Només *hazari*. Us vindrem a buscar per anar a esmorzar, però no vindrem gaire d'hora. Estareu cansats i anireu amb l'horari canviat. Per tant, dormiu fins tard i us vindrem a buscar cap a les deu. Després d'esmorzar pujarem a veure la mare, i després, a la tarda, ha fet plans per anar a fer un pícnic a Folsom Hill.

—Un pícnic? —va preguntar la Sally—. Està prou bé per a anar a fer un pícnic? Si ho fa per nosaltres, no ho hauria de fer.

—És com ho ha decidit ella —va dir la Hallie—. Va dir que estariu cansats i que us deixéssim descansar, i si ella diu que estareu cansats, més val que ho estigueu. Si ella ha planificat un pícnic, més val que us vingui de gust. No, estarà bé. Guarda la força per a les coses que li interessin. Vol que sigui com en els vells temps.

Apujo les dues persianes per deixar entrar llum a l'habitació.

—On has anat? —em pregunta la Sally.

—He pujat pel camí d'en Wightman.

Em serveixo cafè i sec a la cadira de vímet, que recordo com a part del mobiliari de l'Arca. La Sally em mira des del llit.

—Com ho has trobat?

—Fantàstic. Tranquil. La terra fa molt bona olor. No ha canviat gens.

—Tant de bo pogués anar-hi amb tu.

—T'hi portaré en cotxe més endavant.

—No, hem d'anar al pícnic, ja n'hi ha prou. —Fa un glop de cafè, mirant-me per damunt la tassa—. És típic d'ella. A les portes de la mort però vol que tot sigui com en els vells temps i disposa que tot-hom la segueixi. I es preocupa perquè estarem cansats. Ah, quin buit que deixarà! De fet, hi ha un buit d'ençà que... Has tingut cap sensació d'absència?

—Cap absència, només presències.

—Me n'alegro. No em puc imaginar aquest lloc sense ells. Sense tots dos.

Una incapacitat de llarga durada pot fer que les persones que la

pateixen es tornin pietoses o amargades o que s'autocompadeixin. A la Sally només l'ha asserenat i l'ha fet més ella mateixa. Quan era jove i estava bé ja era capaç de mostrar-se tan calmada i allunyada de l'acalorament i la mortificació humans que enganyava la gent. En Sid Lang, que no és de cap manera impassible, i que segurament va estar una mica enamorat d'ella en algun moment, solia dir-li Proserpina i li prenía el pèl amb aquests versos de Swinburne:

Pàl·lida, més enllà del porxo i del portal
 coronada de tranquil·les fulles, hi ha la dona
 que entoma tot el que és mortal
 amb fredes mans immortals.

Les fredes mans immortals es van convertir en un acudit entre nosaltres. Però molt abans, durant els anys que la seva mare havia de col·locar-la com un paquet a qualsevol lloc convenient, va ser quan va aprendre a estar-se quieta, immòbil com se suposa que han de jeure els cervatells, camuflats i sense olor, allà on les seves mares els deixen. Molt aviat alguna mà li va tocar el front serè com la pedra; sembla tan tranquil·la per dins i per fora, però fa molt temps que la conec. El refinament del seu rostre per l'edat i la malaltia, que li ha conferit una fràgil elegància a les temples i a les galtes, ha concentrat la seva essència en els ulls.

Ara els seus ulls desmenteixen la passivitat i aprovació del seu rostre. Els té boirosos i preocupats. Els clava fixament a les mans, que plega, desplega i torna a plegar com si parlés amb elles.

—L'he somiada. M'he despertat somiant-la.

—És prou natural.

—Teníem una mena de discussió. Ella volia que fes no sé què, i jo m'hi resistia. S'ha posat furiosa, i jo també. No és una manera lamentable de... —Fa una pausa i després, com si l'hagués contradita, esclata—. Són l'única família que hem tingut mai! La nostra vida hauria estat totalment diferent, i molt més dura, sense ells. No hauríem conegut mai aquest lloc, ni les persones que han estat més importants per a nosaltres. La teva carrera hauria estat diferent...

Fins i tot ens hauríem pogut quedar estancats en una universitat provincial. Si no fos per la Charity, jo no estaria viva. No voldria viure.

—Ja ho sé.

Sec d'esquena a la finestra. A la tauleta de nit hi té el vas d'aigua que li vaig deixar a la nit. El sol, que entra directe, rebota en el vas i reflecteix un oval prismàtic al sostre. Estiro el peu i pico la taula. La imatge de l'arc iris tremola. Aixeco una mà i bloquejo el raig de llum del vas. L'arc iris desapareix.

La Sally se m'ha quedat mirant, arrufant les celles.

—Què m'estàs dient? Que s'ha acabat tot? Que ho accepti? N'estic tipa, d'acceptar. N'estic tipa de sentir que el Senyor ens va adaptant l'esquena per suportar la càrrega. Qui ho va dir, això?

—No ho sé. Jo no.

—Potser és veritat, però jo no vull adaptar-la més. Em desperto aquí, on tot me'ls recorda, somio que discutim i penso com pot ser que em permetés jutjar-la, m'adono de quant de temps ha passat i no vull fer res més que plorar i lamentar-me.

Tot renyant-se a ella mateixa, fa cara de repugnància. Ens mirem incòmodes l'un a l'altre. Com que sembla que necessita una expressió d'afflicció per part meva, parlo:

—Et diré un lloc on vaig sentir les absències. Ahir a la nit. Sabia que la Charity no ens sortiria a rebre amb una lot per celebrar la nostra arribada, però esperava que hi fos en Sid. Suposo que allà dalt el deuen necessitar, però em vaig adonar de la gravetat de tot plegat. Em va caure l'ànima als peus quan vaig veure que només venien la Hallie i en Moe com a representants del comitè de benvinguda. Aquest matí me n'he tornat a oblidar, m'he sentit com abans.

—Tant de bo no se li hagués acudit pensar que estaríem massa cansats per venir aquest matí. Oi que és propi d'ella? Suposo que haurem d'esperar al migdia. Em pots aixecar? Necessito sortir.

La col·loco dins del seu aparell ortopèdic, l'alço per sota els braços per posar-la dreta i li acosto les crosses. Amb els avantbraços sobre les crosses, se'n va cap al bany. Jo la segueixo i, quan s'atura davant del vàter i s'inclina per destravar-se els genolls, l'ajudo a

seure i la deixo. Al cap d'una estona pica a la paret i hi vaig per ajudar-la a aixecar-se. Torna a tancar els genolls de ferro i es renta al lavabo, ple de taques dels minerals de l'aigua de la font. Al cap d'uns minuts surt del bany, amb els cabells pentinats i la son esbandida de la cara. Al costat del llit torna a inclinar-se per destravar un altre cop els genolls i seu sobtadament sobre els llençols arrugats. Li aixeco les cames, l'estiro bé i li col·loco els coixins a l'esquena.

— Com estàs? Bé?

— Potser la Charity té raó. Estic cansada.

— Per què no dorms una mica més? Vols que et tregui l'aparell?

— Deixa-me'l posat. És menys molèstia per a tu si t'he de cridar.

— No és cap molèstia.

— Oh — diu ella —, ho ha de ser. I tant que ho ha de ser! — Tanca els ulls i després torna a somriure—. Què et semblaria menjar-nos una taronja?

Pelo la taronja per a tots dos i serveixo el cafè que queda al termos. Estintolada al capçal amb les cames formant una fina línia recta sota les mantes, apunta una de les seves expressions animades i fresques com dient: Que divertit!

— M'agrada la idea del *hazari* — diu —. A tu no? És com a Itàlia, quan ens despertàvem d'hora i feies un te. O a l'hotel Taj Mahal de Bombai. Te'n recordes, dels *hazari*? Només que allà hi havia fruita i te, no fruita i cafè. Tot el que cal és un bon ventilador de sostre, del tipus que en Lang va trencar quan hi va llançar un coixí.

Miro al meu voltant les parets nues, les tatxes nues, les bigues nues i les persianes verdes nues. Tots els elements del complex, fins i tot la Casa Gran, estan pràcticament igual. La Charity imposava austeritat en ella mateixa, en la seva família i en els convidats amb absoluta imparcialitat.

— Home — em veig obligat a dir —, no és ben bé el Taj Mahal.

— Millor.

— Si tu ho dius.

Deixa anar la mà mig tancada sobre la falda amb la meitat de la taronja: la mà que no s'acaba d'obrir mai del tot perquè, quan es-

tava al pulmó d'acer, tots nosaltres, fins i tot la Charity, que pensava en tot, estàvem tan preocupats perquè continués respirant que ens vam oblidar de masegar-la-hi. Va tenir el puny tancat massa temps. Ara, per un instant, la seva serenitat, acceptació i resignació, el seu posat resistent i estoic, es tornen a dissoldre. La dona que em mira està emocionada i esgotada.

—Ah, Larry —em diu acusadorament—, això t'entristeix. T'entristeix a tu tant com a mi.

—Només quan ric —dic jo, perquè, emocionada o no, la Sally suporta tan poc les cares llargues com la Charity. Es deixa renyar, em deixa acotxar-la, em deixa besar-la, somriu. Tanco les persianes—. La Hallie i en Moe no vindran fins d'aquí a un parell o tres d'hores. Dorm. Només són les cinc del matí, hora de Santa Fe. Et despertaré quan vinguin.

—Què faràs, tu?

—Res. Seré a fora al porxo, mirant i olorant a la recerca del temps perdut.

I és el que faig durant molta estona. No és cap esforç. Tot s'imposa. Els boscos, que des del porxo alt baixen cap al llac, són més que un lloc conegut i estimat. Són un hàbitat al qual en altres temps estàvem plenament adaptats, una mena de regne plàcid on espècies com la nostra podíem evolucionar sense objeccions i trobar el nostre esglaió en l'escala de l'ésser. Assegut, amb els ulls clavats en la vista del meu davant, em sorprèn un cop més, com quan era dalt del camí de Wightman, la seva inalterabilitat. La llum està tenyida de nostàlgia pels matins passats i d'optimisme pels que vindran.

M'estic assegut sense més interrupció que el cant dels ocells i els espetecs i cops de porta dels que es desperten a les cabanes amagades entre els arbres cap a l'esquerra del complex. Només una vegada hi ha alguna cosa que pot assemblar-se a una intrusió: el so del motor d'un vaixell, que evoluciona i creix fins que apareix una barca blanca amb un esquiador al darrere i fa un revolt bruscat cap a la cova, tot deixant un ample solc a través del qual l'esquiador fa giragonses. Teixeixen un gran llaç al voltant de la cova i tornen a sortir, i el soroll desapareix de cop quan giren per la punta.